

FREEK VAN BEETZ

Vergeefse moeite

R O M A N

Een ontroerende familiegeshiedenis over twee broers.
Wanneer een van hen verliefd wordt op een schimmige
latina, neemt zijn leven een noodlottige wending...

SEPTEMBER

FREEK VAN BEETZ

Vergeefse moeite

SEPTEMBER
UITGEVERIJ

1

De twee grote glazen deuren van de aula schoven open. Over de bomenkruinen heen golfde het felle zonlicht naar binnen. Acht mannen met zwarte hoeden, in zwarte pantalons en lange, getailleerde grijze jassen met gedistingeerde zwarte satijnen revers, stonden roerloos naast de baar. Achter hen, wat verderop, vormden de oude, dicht bebladerde beuken en eiken op de hellingen van de begraafplaats het decor van de stille tocht die elk moment kon aanvangen.

Op een onhoorbaar teken van de begeleider tilden de dragers in één afgemeten beweging de blanke houten kist op hun schouders. Langzaam lopend, met synchrone passen, begonnen zij aan Jacques' laatste tocht. Hun hoofden naar voren gericht, de blik strak en onbestemd. Het zonlicht streelde koesterend het boeket op de kist, dat lichtjes wiegde op de cadans van hun stappen. Een klein groepje volgers sloot zich aan. Enkele vrouwen met zwarte hoeden, gekleed in stemmig grijze mantels en een paar mannen in beige regenjassen. Grote donkere zonnebrillen maskeerden hun gelaat. De stoet, die bij Max Benninga associaties opriep aan een cortège van maffiosi die de laatste eer bewijzen aan hun Padrone, naderde de zoom van het majestueuze geboomte waaronder de oude begraafplaats zich glooiend uitstreckte.

Het door de bomenkronen gefilterde licht strooide een fluwelen glans over de bijna onafzienbare rijen zerken die tot in de verte, schots en scheef, de beschaduwde hellingen in bezit leken te hebben genomen. Zonnestralen die zich door het licht bewegende gebladerte een weg naar beneden hadden gebaand, legden speelse patronen op het schelpenpad dat de voortschrijdende stoet geleidelijk omhoogvoerde. Bovenaan een licht bemoste

heuvel hielden de dragers stil. De volgers sloten schuifelend aan; samen vormden ze een halve kring rond het vers gedolven graf. In een vloeiende beweging legden de dragers de kist op de steunbalken. Een tiental seconden stonden ze roerloos aan de rand van de diepe kuil in het donkergrijze, vers gedolven zand. Elk geluid was verstomd, zelfs het geritsel van het gebladerte viel stil. Met de handen devoot gevouwen voor hun lichaam leken de dragers als in gebed verzonken.

Nadat de balken werden weggetrokken lieten ze, met beheerste bewegingen en de touwen behoedzaam vierend, de kist voorzichtig in de diepte zakken. Een van hen greep uit de hoop zand naast het graf een spade en reikte die aan de eerste van de volgers aan. Een voor een wierpen die een schep zand op de kist, dat met een dof ploffend, beklemmend geluid het houten deksel raakte. Geen woord werd er gesproken. Toen een laag aarde de kist geheel bedekt had, trad een vrouw voorzichtig naar voren, knielde en legde een witte roos aan de rand van het graf. Een kort moment was ze, starend naar de kist, in gedachten verzonken. Ze stond op, depte met een zakdoek haar ogen, wendde zich vervolgens af en voegde zich bij het gezelschap, dat zwijgend terugliep naar de aula.

Max, die zich achteraan bij de kleine stoet had aangesloten, had al besloten niet mee naar binnen te gaan. Hij kende niemand van het zo in zichzelf gekeerde gezelschap. Hij had geen zin in een gesprek op dit moment en was beducht voor vragen. Evenmin had hij in deze entourage behoefte aan koffie met een plakje cake. Hij bleef even staan, wachtte tot de stoet de aula bijna had bereikt en legde het steentje dat hij onderweg in een opwelling had opgeraapt, naast de witte roos in het zand. Hij bleef een moment in gedachten staan, maar de herinneringen die zich aan

hem opdrongen brachten hem in verwarring. Hij wilde nu weg, zo snel mogelijk. De gebeurtenis had hem toch meer geraakt dan hij had verwacht. De gedachten aan zijn broer, al die beelden die hij zo lang had weggedrukt, de avond van de ruzie en van hun breuk, schoven ineens uit de verborgen lagen van zijn geheugen naar voren.

Op het grindpad naar de parkeerplaats stond een kalende man, met een wat ingevallen gebruind gelaat, gekleed in een groen geblokt tweedjasje met vlinderdas. Hij merkte dat de man hem aankeek, toen hij de aula achter zich had gelaten. De man kwam met zijn hoed in de hand naar hem toe, met een vriendelijke blik alsof hij een blijk van herkenning verwachtte en schraapte zijn keel. ‘U bent toch de heer Benninga?’ vroeg hij wat schuchter.

Max knikte. De man stak zijn hand uit, die hij na enige aarzeling drukte. Hoe wist hij zijn naam?

‘Ik ben Jansma, predikant,’ sprak de man.

Een licht Gronings accent, veronderstelde Max.

Er viel een korte stilte. Hij zocht in zijn geheugen: Jansma... predikant... Die naam had hij eerder gehoord. Maar waar?

EEN HALF JAAR EERDER**Colombia, Molita**

Maarten Jansma tipte de rand van zijn strooien hoed wat omhoog en veegde met een zakdoek de zweetdruppels van zijn voorhoofd. Buiten de muren van het gebouw dat hij net had verlaten, sloeg de klamme hitte onbarmhartig toe. De zon kaatste op dit uur van de dag verzegend op het plaveisel. Hij liep met trage pas, een tropentempo zoals hij zich dat had aangeleerd, de verlaten straat in, in de richting van een groepje bomen dat een eindje verder een plantsoen en schaduw suggereerde. Hij trok zijn hoed wat naar beneden om zijn ogen wat beter tegen het intense zonlicht te beschermen. Een kreupele hond sjokte met één poot hinkelend een eindje met hem mee; hij keek hem af en toe met een blik vol onbestemd verlangen aan, maar wendde zich bij de openstaande toegang naar een patio van hem af. Een passerende auto boog aan de overkant een zijstraat in. De schaduw onder de bomen beloofde de verkoeling waar hij naar smachtte. Slechts een enkele verdorde grasspriet had zich daar in de stoffige aarde staande gehouden.

Jansma nam plaats op het beschaduwde, felgroen geverfde bankje waar de hitte toch wat dragelijker was. De bijna gewijde stilte van de siësta hing als een onzichtbaar baldakijn boven het stadje, alsof alle geluid dit middaguur voor iedereen die rustte moest worden gesmoord.

Hij voelde zich nog steeds wat misselijk. Weliswaar was hij bevrijd van de weemakende stank van urine en zweet die hem

binnen bijna had doen kokhalzen, maar de gedachten aan het gesprek met de wanhopige gevangene die zijn lot in zijn handen had gelegd, klemde zijn ingewanden nog samen. Door de afstotende geuren die zich hadden vastgehecht aan zijn kleren, werd de warmte op dit uur van de dag voor hem extra benauwend. Hij nam een slok water uit de veldfles in zijn tas, waarin hij ook de beide enveloppen had opgeborgen.

Het was een lange reis geweest. Eerst vanuit Bogota uren met de trein naar de provinciehoofdstad en vervolgens nog een vermoeiende rit over eindeloos lijkende wegen, langs door de zon beproefde dorpen en gehuchten. En tot slot met de bus naar Molita, het stadje met de kazerne en de beruchte grote gevangenis waar hij op verzoek van de ambassade zijn gedetineerde landgenoot had opgezocht. Hij was eraan gewend geraakt, aan de lange afstanden in dit uitgestrekte bergachtige land. Aan bezoeken aan vaak morsige detentiecentra in verafgelegen oorden, daar waar weidse glooiende akkers met hier en daar ingedutte dorpjes, afgewisseld met begroeide hellingen, tenslotte overgingen in de weelderige, naar vochtig rottend hout geurende klamme tropische jungle.

Die gevangenis waren meestal gebouwd in garnizoensplaatsen in verre uithoeken van het land, waar militairen waren gelegerd voor de strijd met groepjes rebellen die zich in het oerwoud hadden teruggetrokken en af en toe hacienda's van landeigenaren en nederzettingen van landarbeiders overvielen. Soldaten die ook met harde hand ingrepen bij opblaiende onlusten in de gevangenis. Dit was de onrustige rafelrand van het land, waar de lome tropische lethargie af en toe werd doorbroken door agitatie en geweld: plotseling opflinkerende schermutselingen en gevangenisoproer. Dat wist Jansma.

Hij had dat in dit deel van Zuid-Amerika al vaker gedaan, op verzoek van de Nederlandse ambassade. Op bezoek gaan bij verwaarloosde, door wanhoop bevangen, geestelijk uitgedoofde gedetineerden. Lang gestraften, die elk contact met familie en bekenden kwijt waren geraakt en die in hun uitzichtloze situatie hunkerden naar troost biedende gesprekken met iemand die tenminste hun taal sprak, een landgenoot, ook al was dat een dominee. Dat namen ze voor lief. Echte gelovigen was Jansma bij zijn bezoeken maar zelden tegengekomen. De meeste mannen waren afgestompt, soms flikkerde hoop op, maar hij ervoer bij hen bijna nooit een oprecht verlangen naar troostende woorden van een geestelijke. Toch putte hij bevrediging uit het vertrouwen dat ze hem schonken.

Soms slaagde hij erin, als zijn woorden gevoelens wisten te raken die achter een façade van kilheid waren weggestopt, toch de verbroken contacten met familie te herstellen. Uit de voldoening van die momenten van succes, vond hij de kracht om ondanks de lange, vermoeiende reizen naar die vaak verafgelegen oorden met troosteloze gevangenis, telkens toch maar weer gehoor te geven aan de verzoeken van de ambassade om er gevangen landgenoten op te zoeken. Zo gaf hij na zijn vervroegd emeritaat een betekenisvolle en bemoedigende, vond hij, invulling van zijn herderlijke taak. Ook nu wilde hij slagen.

Overall in Zuid-Amerika – dat was hem na al die bezoeken wel duidelijk geworden – waren er dit soort gevangenis: deprimerende strafinrichtingen waarbinnen het gezag zich nauwelijks merkbaar liet voelen. Vaak maakten bendes er de dienst uit. Jansma voelde dat meteen aan: die speurende blikken, de argwaan om hem heen, die gespannen sfeer die hem waakzaam maakte. Gevangenen waren aan hun grillen overgeleverd.

Zonder steun van hun naasten, vrienden en familie, konden die gevangenen zich binnen de muren nauwelijks staande houden. Voor alles hadden ze geld nodig, er werd voor alles geld gevraagd, al was het maar voor gunsten: de bescherming van bewakers en het bemachtigen van beter, gevarieerder voedsel, vooral vers fruit. Het gevangenisdieet was karig en eentonig. Veel bonen en rijst, waterige soep en smakeloos brood. Konden veroordeelden uit het land zelf nog rekenen op steun van verwanten die bij elk bezoek levensmiddelen en geld meebrachten, gevangenen van elders waren afhankelijk van vriendschappen binnen of soms buiten de muren. Als ze daartoe in staat waren, konden ze zo tegen betaling hun gevangenisdieet aanvullen.

Daarom droeg Jansma bij elk bezoek aan een gedetineerde landgenoot, een gevulde tas met zich mee. Zonder die extra steun waren gevangenen weerloos en waren ze zeker als buitenlanders een prooi, overgeleverd aan de nukken, chantage en het geweld van medegevangenen en bewakers.

Maar, zo besepte hij nu, hier in Molita was het allemaal nog een graadje erger. Hij had nu met eigen ogen gezien – en vooral kunnen ruiken en horen – waar deze plek die onheilspellende naam aan te danken had. De beklemmende dreiging die hij om zich heen had gevoeld, had zich tot in de poriën van zijn huid vastgehecht en was, nadat de poort achter hem was gesloten, nog steeds niet van hem losgeweekt. De consul die hier een paar maanden eerder op bezoek was geweest, had hem al hierop voorbereid. Maar die had voor deze eenzame en radeloze opgesloten landgenoot weinig kunnen betekenen. De consul had wel geprobeerd om diens familie op te sporen, maar hij was gestuit op een muur van onwil. Na veel vruchteloze pogingen had hij uiteindelijk toch nog een familielid van deze gevangene bereid gevonden

tot een telefoongesprek, maar die had nogal bot en hardvochtig, zo had de consul Jansma laten weten, elk verder contact afgewez-zen. Die wilde niets meer met hem te maken hebben.

In zo'n uitzichtloze situatie deed de ambassade nog weleens een beroep op in het land werkzame Nederlandse predikanten of andere geestelijken, die er soms toch nog in slaagden een bres te slaan in de pantsers van kille afwijzing. Zij waren een enkele keer toch in staat gebleken om, beter dan diplomaten, de juiste toon en de goede woorden te vinden om uiteindelijk een begin van hernieuwd contact te leggen.

De man had zelf gevraagd, gesmeekt bijna, om Jansma's komst. Hij was aan het eind van zijn krachten en had van een medegevangene gehoord dat 'die Hollandse dominee' er weleens in geslaagd was om halsstarrig gebleken verwanten van lotgenoten te vermurwen en over te halen om die begeerde geldwissel te sturen.

3

Ze lieten elkaars hand los en Jansma keek Max Benninga vor-send aan. Hij zag geen onmiddellijke gelijkenis met de zieke, ver-magerde gevangene die hij alweer een tijd geleden had bezocht. Broers verschilden wel vaker van elkaar.

‘Ik wil u nog condoleren,’ probeerde hij. ‘Uw broer was er in de gevangenis slecht aan toe. Heel slecht. Hij had toen eigenlijk alle hoop al opgegeven en was echt ten einde raad, toen ik hem daar sprak.’

Benninga had zijn blik afgewend. De deuren van de aula waren opengegaan en de mannen en vrouwen met de intimi-derende zonnebrillen kwamen naar buiten. Hun voetstappen knarsten op het grindpad dat naar de parkeerplaats voerde. Benninga keek hen na, maar niemand uit de stoet leek aandacht aan hen te schenken.

Jansma kuchte.

‘Bekenden van uw broer?’ vroeg hij voorzichtig.

Benninga draaide zich weer naar hem toe. ‘Ik ken ze niet, geen van allen. Zijn het Colombianen? Venezolanen misschien?’

‘Enkelen wel, geloof ik, zo te zien aan hun postuur en... teint,’ antwoordde de dominee aarzelend. ‘Ik heb ze, geloof ik, ook nooit eerder ontmoet, maar het feit dat ze hier gekomen zijn voor deze, eh... gelegenheid, doet dat wel vermoeden. Uw broer zat in een eh... netwerk, zal ik maar zeggen. Daar had hij heel veel spijt van, zei hij destijds tegen me; hij wilde van hen af, maar dat was onmogelijk in zijn situatie. Zelfs tot binnen de gevangenis werd hij belaagd. Het was, hoe zal ik het zeggen, echt deerniswekkend. Ik heb hem er toen over gesproken. Hij was door iedereen in de steek gelaten, zelfs zijn familie had hem als een baksteen laten

vallen, zo zei hij dat... Hij was wanhopig.'

Benninga slikte en zweeg. De dominee merkte dat zijn woorden doel hadden getroffen.